

Kaart bundel. Prof. Dr. J. H. Brouwer, Assen 1960. blz 425 e.v.

"Wageningenradicaat" oud deel.

c. Staveren ontstond als langgerechte, dubbele huizen buurt langs kreek (Delft) in de Karolingische tijd. Het middeleeuwse stuk (staasjeme) dateert van 1150-1250. In de 15^e eeuw heette dit stuk nog "Nystad".
Op plattegrond v. Jacob v. Deventer als grotendeels onbebouwd buitende stadgracht. De 16^e eeuwse grachten zijn in het terrein nog zichtbaar.

d. Door afgravingen in 1885 (terpaaroe) is hier veel verwoest.
Hier door alleen goed inzicht over steigerwerken langs de zeer brede kreek of riviermond. Steigers stonden haaks op de oever in de kreek (hoofden).
De walbeschouwingen komen steeds verder westelijk (kreek dus smaller).
Veel last van water. Die ophopingen tussen en over wal en steigerresten van huelderzoden, mest, en veen bluiten.

In 1170 schade door overstroming.

In 13^e eeuw veel blachten met St. Odulf. In 1415 wordt St. Odulf verplaatst naar het onder rochte terrein (Koorstad). Dit gebied was reeds in de 14^e eeuw onbebouwd. Het Staveren in de 9^e-12^e eeuw beruht zich onder Staveren langs de Delft.

St. Odulf. geschildt in 838. Verplaatst in 1415. Stond op heuvel met vesten westen v. havenmond. Verdween in de 16^e eeuw in Zuiderzee.

Hier zal de kreek (Delft) in de 13^e eeuw zijn gestroomd. Was diende Nagel, die Kampen met Staveren verbond?

jaargang 17.

a. Onder het nieuwe brugje in de Schans zaten de fundamenten van overkapping met sluis, dat de binnen de stad gelegen grachten verbond met de Zuidervaart. De overkapping liep onder de aarden stadswal door. De muren waren 1 m 15 dik. De doorgangswijde was 5.40. De muren bestonden uit drie laagbalksteen (18 x 8,5 x 3,5/4 cm). Dit brugje staat reeds op kaarten uit 1616.

b. Prings de kreek, een belangrijke vaarwater, zijn regeer lange, smalle huizen gevonden. Andere vondsten: gouden ring met amethyst, koperen ring en bronzen haarkam. Ook vondsten uit van Franslingisch type (vb. andere bronzen haarkam).

c. Het water waaraan de ontstroom en bloei dankt, liep vroeger in zuidelijke richting (onder de reedijk van nu) door. Hoogstwaarschijnlijk was dit de Nagel (= gemeensch. benedenloop van Tsjonger, hinde en Vecht). De ± 1500 door Egeerj v. Jabsen gebouwde vesting (bescherming haven en verheersing stad) heeft de Nagel (Koordelfe) afgedamd. Vroeger liep ze door, woonde naar het noordwesten af en kwam zo in het Kie. Dichtbij samenloop van Nagel en Kie lag St. Odulf. (± 800 m v. tegenw. haveningang). Hoe noordelijker, hoe onder de cultuursporen in Stavoren. (St. Odulf 838). In 1560 was Stavoren op retours. Clethertdelf was stadsgracht. Het onderzochte terrein lag dus buiten deze grachten. Hier op de Koorstad (na heel dit stuk toen) werd in 1415 blooster gebouwd. Op kaarten uit begin 17^e eeuw was de "Koorstad" weer bebouwd en door de nieuwe stadsgracht omgeven. Tegen het einde der 18^e eeuw verviel Stavoren op nieuw. Meer dan de helft der huizen stond leeg en werd afgebroken.

Begin 19^e eeuw werden stadsvesten rond de „Koorstad“ geslecht (o.a. de middelrijke waterpoort en landpoort) en de grachten gedempt.

In 1870 werd die hele terrein nog eens voor terpaarde afgegraven.

De fundamenten van deze laas 16^e eeuwse - weg 17^e eeuwse poorten zijn opgegraven.

Mie waar l konden geen langdurig kamor vuur doorstaan), heel goed gefundeerd op palen. Bovenbouw van gele Friese drielinjw. Op de onderbouw v. t. waterpoort stond later een brug (nu sluis).

Naar de huizen langs de Hagele werden 13^e en 14^e eeuwse waterputten gevonden.

Teder bestaande met 2 grenshouten tonnen (soms van 2 m 20 hoog). Al deze putten reiken tot het vaste zand. In de putten veel aardewerk, o.a. kogelpotten, grisaarden kruiken en lei Duitse midden Rijngebied, Chdenne gebruiksged en Bmgpderfer waar.

jaargang 15.

Garnizoen in Stavoren

In 1665 werden voor de Friese vloot ter aanvulling van het Korps Mariniers gewone landsoldaten aangewezen.

Hiertbij waren ook 18 man uit het garnizoen van Stavoren, waarvan Walta bevelhebber was.

Dere regeling m. b. t. de mariniers werd in 1668 afgeschaft. Bijna alle Fr. steden hadden trouwens een garnizoen. Alleen Workum en Skindelopen worden hier niet genoemd.

(jaarfang 15 - 1962. niet lezen)

Rijksdienst voor Oudheidkundig bodemonderzoek.

jaarfang 13. 1960.

Bij aanleg riool in de Smidsstraat zijn gevonden. (± 2 m diepte)

- a. 2 uit schapeen of geitenbeen gemaakte fluitjes
  - b. 2 molen stenen. 1 van lijtsteen en 1 van basaltlava
  - c. Midden in Smidsstraat resten v. houten gebouw.
  - d. Eraai of in bakker v. Hagburg steen goed (± 1380) in Koorstraat.
  - e. Veel scherven in pot, aardewerk uit periode tussen 1000 en 1300 o.a. Pringsdorfceraamiek. (Staveren als handteplaats!!)
- Onder de gevondenen moeten nog oudere lagen zitten!

jaarfang 16. 1963.

- a. De 12^e - 13^e eeuwse nederzettingsspooren strekken zich buiten de 17^e eeuwse stadsgrachten naar het zuiden uit.

Hier is de Odulphlooter lag ten W. v. de huidige haven. Met gedeelte van de stad weggeslagen.

- b. De bebouwing ging zuidwaarts langs deels met reeklei op gevulde riviermond of kreek. in het verlengde v. d. Delft. (Korndelft.)
Door afslag en verplaatsing v. d. Lee zijde zijn de West. nederzettingsspooren verdwenen.

Van de voortkant ten minste 4 eiken beschoeiingen in verschillend tijd met haaks hierop huizen van hout. uit 3 periodes in de 12^e en 13^e eeuw.

Misschien hier onder nog stenen bouwresten op twee stenen (water met ijzeren) In boven laag fragmenten v. Cfallooromeinse wijfschaal en dakpan.

Pompebladden 1948.

Tweeda om artikel over Jhiddelopen: Stavoren was na 1400 een dode stad.

Postma: gstatistiek van schepen die de Lout passeren.

		heen	terug
1557	Stavoren	53	49
	Jlaningen	39	44
	Jeen Erieland	128	133
	Amsterdam	92	109
1607.	Stavoren	67	67
	Jlaningen	86	85
	Amsterdam	119	120

De re opgeve begint in 1497. Dan zijn er 487 Ned. schepen, waarvan 21 uit Stavoren. In 1503 zijn er 40 uit Stavoren.

De schepen werden genoemd naar de woonplaats v.d. schipper. Een plaats in zoveel schippers, moet wel handel gehad hebben.

b. "Basten Veilgelden" over 12.3.1654 - 31.12.55

	Jlaningen (hoofthantoor)	49480L	10St.	4p.
	Stavoren	4036	16"	8"
	Dokkum	1236	12"	0"
	Jhiddelopen	255	17"	0"
ter vergel.	Oproming	6248	14"	2"
	keelrijl.	6227	16"	6"

Toen was St. nog niet dood. Jhiddelopen had zo weinig omdat het meeste geld in A'dam betaald werd.

Slopmans Rieck van Dekama en zijne verdediging van het Blokhuis te Stavoren in 1581.

a. In 1500 werd Groningen door de Staaten belegerd. Een groep spaansgezinde Enezen onder bevel van Marten Schenck + Albanese speerruiters probeerde de stad te onttrekken. Dit gelukte. Ze versloegen graaf Filips van Jlohenlohe de belegeraar van Gjn, op de Flardenbergse hei in Overijsel.

b. Hierdoor raakte zuidwest Friesland in handen van de Spanjaarden (1501) Sonoy veroverde Makkum, Sloten, Lemmer en Finiere al gauw weer voor de prins.

c. R. v. Dekama, de spaansgezinde bevelhebber van Stavoren, took zich met vrouw en kinderen en hoer Albert + 170 Duitse soldaten terug op het blokhuis in de stad. De belegering duurde van 6 maart tot 10 mei, zonder veel succes. Toen begonnen onderhandelingen. Dekama eiste vrije aftocht. Sonoy weigerde. De Duitse soldaten begonnen toen te muiter en namen Dekama en de andere Enezen gevangew (1581 man). Zij krijgen vrije aftocht en leverew hier voor de Enezen uit. Dekama's vrouw en kind. Derwa worden vrijgelaten, maar hij zelf en de andere Enezen worden opgesloten te Enkhuisen.

d. Later verzoand hij zich met de stadhouder en vestigt zich weer in Friesland

e. Bij belegering gebruikte Sonoy een ^{houten} kach (prekstock), van waar uit hij de binnenplaats kon bestrijken. Dekama had geen (zwaar) geschut

f. Blokhuis te Stavoren.

gebouwd in 1522 door George Schenck.

lag N.W. van de stad aan zee. Een viertal van gebouwen om plein. Om de gebouwen en bolwerk, met op de hoeken en toren zonder dak. Daaron heen een gracht. Aan de Oostkant een brug.

Hepekema's courant. (W. v. Er.) 14. 12. '04.

Vlag van Stavoren. Groen met geborduurd stadswapen en eronder de letters S. P. V. S. =

"Senatus populus que Stavorensis" d.i. De raad en het volk van Stavoren
Deze oude vershoten vlag werd in lijst achter glas gezet."

Hepekema's courant. (W. v. Er.) 26. 9. '14.

By graven v. loopgraven in dijk werden fundamenten gevonden van huizen en muren (t. m.). Er stond vroeger (zie oude kaarten) een huizenrij met heu-
font naar zee.

Deze muren hebben in 1825 de overstrooming gekeerd.

Westerman, "Korte Beschryvinge v.d. Oude Amsterd. Staat
Staveren".

Heemst. Courant. 18-4-64.

Bevolking v. Staveren.	1704:	1604	
	1744	1378	
	1796	1236	
	1848	574.	in 112 huizen ¹ hyn baan korenmolen } ↓
	1881	678	
	1900	874.	"Aardryksk. woordenboek" v. A.J. v.d. Aar.
	1958	1006	nie 1847.
	1964	911.	

Eresche Volksalmanak 1890.

Hec oude graafschap Staveren.

De grenzen v. dit oude graafschap sijn niet zeker, waarschijnlijk:

Hec latere graafschap Friesland, Schokland en Urk, Stellingwerf, een stiek van Eriedand (Gaastland + Sl. O.) en hec verdronken land tussen St. en Gnhuizen.

In de strijd tussen Fr. en Holland onder wijs Staveren nich aan Holland, hec graafschap hielp de Erienen ging so in Westerfo op. De rest werd reeds in 1118 hec graafschap v. Friesland, Emmelwerde, Urk en Nagela genoemd.

Hec bestaan v. h. graafschap word bewezen door een vijfbrief aan de kerk v. Utrecht. h. hec graafschap in Oosterfo, in Westerfo en in Staveren).

Bischoep Arnoldus in 1371. Staveren de beroemdste en kerk v. Fr. 10 vaste houten kerk waarsch. na doot v. Radboud in 719.

h. in 777 houten kerk te Almenum (Haringen)

Staveren had waarsch. een congregatie v. geest. die later door Odulphus tot reguliere kanunniken sijn omgevormd. Dit gebeurde meer.

De grenzen v. h. graafschap vallen waarschijnlijk samen met de grenzen van de dochterkerk, die bij de moederkerk te St. horen.

Hec dekanaat St. dus.

Volgens een lijst v. 1132. o a. Paraksum, Worsus, Helderwolde, Mirus, Hlarin
Hindeloopen, Gaastmeer, Sandfirden, Hieslum,
Hleg, Wykel, Oostereen, Markense, kerge
en Urk.

In 1383 werd Emmeloord voor Houzema. vernikt.

naar J. Hojeman.

Enesche Volksalmanak 1837.

Volgers leende tot 1200 met plank (slander) maar overkant.

Keel is vernield o.a. St. Odulphus (gesticht in 838(?) Hec stond er in 1345 nog.
In het laatste der 14^e eeuw door zee verwoest.

Stavoren lid van Vlaamse. Stavoren, Molkerum en Hinderloperen hadden grote voorrechten op de Oostzee. Ze kwamen als eerste door het font.

Toen was Stavoren op het toppunt v. zijn macht. Met goud beslagen stöopen (brinkhannen) „dy forwinde bene fen St. eärum“.

Hec Kroodefilif was nog veel groter.

1825. Bij de Stör muloed sbeg een heel stuk weg en moest de rijweg naar Linnem gelegd worden.

Hec in 1824 vernieuwde haven hoefde werd vernield, zeepalen niet gebruikt en de route nader, de laatste fabriek, verwoest.

Hepkema's courant. (N° 1 v. Tr)

21-10-'09

By het uitdiepen van de Delft (Voordelft?) werden o.a. gevonden.

1. kalken aardwampijpjes (kleine pijpjes)
2. 2 roodkoperen munten. a. als zijkedaalder met opschrift 40 en Brabant., verder onduidelijk.
b. als gulden uit 1747, aan de ene kant
2 gekruiste pijlen met kroon en letters J. O. R. S. M.
aan de andere kant monogram met 4 kroon.

idem

23-10-'11

By het uitdiepen van de Delft (Voordelft?) werden o.a. gevonden.

1. verschillende koperen munten uit de 17^e eeuw.
w. onder 1 Franse met beeltenis van Lod. XIV.
2. koperen snuifdoos.
3. 2 gegraveerde dekhoed van snuifdozen.
a. voorstelling met het reede ^{hoofdst.} boek van Tobias Lapocrief)
b. schutter die op vrouw met kruis mikt, onderschrift.

Het meekesou mijn niet verdructe mocht ick een v. m. kruis te schielen
na v. m. met opreer weggelaten.

idem

26-10-'08

begin 17^e eeuw werd de Noordermeer ingepolderd. Deel van de ringvaart deed
dienste als vaarwater tussen St. en Mollew (ende molkweermoeras)

Nu bijna dichtbegroeid (o.s.) maar weerjeslat tendienst van het melkvee
voer.

In '08 geen ansjovis Romee '07 erg duur.

Door op honden de huilvisserij wordt veel jonge vis gedood. (een devoer).

Kroniek v. h. Historisch Genootschap te Utrecht. 1851.

In 1399-1400 wordt Harwen belegerd. In Hollandt worden gelden, wapens
en proviand verzameld voor het ontzetten van de stad.

Medo en o.a. 16 "hofd mans" met 126 soldaten. Ontzet waarschijnlijk
geluke. Niet helemaal duidelijk.

Hepkema's courant (N. v. Er)

7-10-'05

In de herfst werd met finken paling gevisst langs de kust.

Het waterschap „Stemmen met Oudephaast en aan hoige Zee dijken“ verpacht het w^{at}er vanaf het Kiliaf tot hakswaeg Molkwierum. De haven wordt door domeinen apart verpacht.

J. Flaagman, vishandelaar te Workum, was langtijds pachter. De pachter staaft het recht af aan het vissergild (12 leden - in 1905). De vissers moesten alle paling hiervoor aan de pachter leveren. tegen vaste prijs, f 25 per 100 pond. De vissers ^{wort}gen ook visgaren en moesten hiervoor ook alle dikke paling leveren.

Geen gildeboeken of voorhanden meer aan werig.

Bestuur. - president

scer. - boekhouder - titel = alderman. langskust 137 finkplaatzen

In aug. feestvergadering met verloting visplaatzen. in haven 39 „ „
pres. en alderman hebben als ondersch. teken zilveren plaat met voorstelling
Feder liet ronde koperen penning met naam.

Kuberen drinkbeker is weg.

heel aanwezig: twee lijfbaven uit 1688. in de vorm van schip met boegspriet, he-
schilderd met voorstellingen uit oud Stavereen. en tekst.

„ D' Visschersbaer“ Open b 14 : 13

„ D' Visschers kinderbaer“ Pred. 12:11

} gebruikte voor vissers en gezin en gedra-
gen door leden.

III. Douwe Galema was in 1438 als balling voor de Jaksen uitgevoerd.
In 1501 kwam hij „opgeleyt in lant“ om met de Jaksen staehouder te praten.
Hij werd gevangen genomen, en naar Eran gebracht. Men wilde hem ont-
hoofsen. Hij was stiekum in 'n reuk. rijn bed gelicht. Enese edelen kre-
gen toe stemming op 'oht. hij de staehouder te komen „om voer rijn
lyf toe bidden“. Toen se kwam en hoerden se, dat Douwe „hij vergissing“
's morgens ont was al was ont hoofs. Zijn lyf was aan de honden
voor se gooid.

IV. Tussew St. Oduff en 't Blokhuis lag een dubbelbuurt v. huizen.
† 1600 kon men bij lage eb nog fundamenten sien v. dee huizen.
By 't Blokhuis stond ook een kerk, met balken in 't streiker woud.

V. Binnen St. in N, stond een Begijnenklooster v. d. Onfistyneser orde, gewyd aan
Maria Magdalena. Gesticht 2^e helft 15^e eeuw. In 1466 was hee er in
ieder geval. 'erst moeklooster met kerk en „kommerikgeboonte“. Later verarmd,
zodat de begijnen de kost met weven moesten verdienen. Ze hadden 10 weefge-
touwew. 't loon was een 1/2 brassenning voor iedere slyting.

1549 werd 't klooster door 'n Geld. begun in hand gestek, omdat de moe-
den haer onder een te strange hecht hield.

De begunen gingen naar Trunmarum.

1552 kocht de keiser „van Pater en convent des Godshuis v. St.“ „gelegen bij 't huis l. Blokhuis“
't gehele erf van 't die Godshuis „strekende in 't midden deur de stad
lopende diep tot aan de roete of walle, dat 't Cloister metten andere van dien
opgooten heeft“, voor 1350 pond van 40 groot.

Op oude plattegr. komt een „Kloosterstrae“ voor.

➤.

Weymbritsera auld deel

/ St. Halbeston.

1. De grietenij Weymbritseradeel is niet hetzelfde als Waghenbreghe.
Waghenbreghe auld deel was een v.d. 3 auld delen, die samen Westergo vormden en dus veel groter dan Weymbritseradeel.

Tussen 1290 en 1313 werd het dekenaat „Waghenbregghe“ ingesteld, als afsplitsing v.h. dekenaat Westergo. Dit dekenaat was ook groter dan Wijnb-deel. Ook Doniaerstal behoorde hiertoe.

Gjastineer, Landfinden, Idsega, Oudega, Sleg en Ypekobga behoorde bij het dekenaat Stavereu. Dit werd voor 1313 in 2 stukken gesplitst. Genoemde dorpen kwamen toen bij het dekenaat Utberdum (De Bird).

In 1398 wordt Remenich v.d. Snede (Sneek) door Albrecht v. Beieren beleend met Oldewaghenbregghe. Dit is de hele zuidwesthoek.

In de 16^e eeuw was Oldewaghenbregghe ± de muloedofeer v. de stad Sneek.

2. Het graafschap Sudego, alias Stavereu, is een schijnlijke aanwezigheid. Er was een dorp Suthergo. Dit was zuidkerke op Terschelling. Het is het Strypster kerkhof van over.

Het dekenaat Stavereu. De grens tussen dek Stav. en Waghenb. werd gevormd door de lijn waar de beide dekenaten bij het ontginnen v.h. veengebied op elkaar stieten. Met deze ontginningslijn werd al in de 3^e eeuw begonnen. De f. als aflezer was zijn later ontstaan.

Stavereu wordt wel genoemd, naast Westergo en Oostergo. Behoorde het toch tot Westergo.

Later valt Waghenbregghe in versch. grietenijen in: o.a. Jlanckene en Jlanck.

3. Stavereu lag niet altijd als voerpost in zee. Op hoogtijmer. haan bleef lag de stad op enige afstand v.h. t. h. aan de Nagel (rijtak v.d. Ysel).
De stad ontleent haar naam aan stavereu of beschouwingen langs de Nagel.

Het klooster behield zijn voorrecht en kreeg ook nog Wochum (1353)
Dit nieuwe klooster had een hard dak. Bleef bij brand in 1420 gespaard.
Pater woonden sommige mon. in Stav., andere in Jemelum, de abt in Rijs.
In de 15^e eeuw veel strijd.

Abt Agge ± 1485 → Vekopers o.l.v. de Jalemais, Rijs verwoest.

Syke Solman rilde tegen Agge's vis pastoor te Jemelum zijn. Hij brak in de
helder v.d. abdy in en probeerde Agge niet te roken. Hier verscheen met laus en
doodde iemand s. uit zelfvend. en schikte toe.

De opstandelingen koren Reinier Vögelsanck tot abt.

Voorstanders v. e. kloostehewoening en visitatoren koren Jacobus Oest ²¹ Oude
water tot abt & prior te Egmoud. Deze Jacobus heeft zijn hele leven moei-
lijkheden gehad. Hij stierf in 1516 te Egmoud aan pest.

Stapelbaan Paulus heeft deze ruzies in het Strijdboek beschreven.

In de tijd van abt Jacobus is het klooster helemaal naar Jemelum verplaat
Een latere abt Nicolaas van Handew (Handensis) waartegen het invoeren
van de besluiten van Trente.

Na Kennenbergs verraad ook beeldenstorm in ^{Triesland} Stavera (ook Stavense kerk)
Het Jese/religie werd staatsgodsdienst. De Rooms-/Spaanse in den
schikten. o.a. Handensis (de abt)

Eredericus (pastoor te Stav., een kloosteling uit J.)

Douwe Wygersz., burg. te Stav.

Jechelte Caspersz., burger te Stav. Berging naar Stenwyk.

Ook nog een beginne klooster. (wellicht St. Maria ^{ria} Magdalena),
van Augustijner orde. In 1549 verbrand.

De stad Stav. II

Oorsprong in duister.

Door Noormannen verwoest.

Opleving in 11^e eeuw.

± 1060. Rechten verleen door Egbert I en bekrachtigd door keizer

o.a. eigen rechtspraak (geen duel meer als bewijs)

om de marktveste te versterken. Boeten kwamen aan de stad.

1246 Pas in 1246 wordt gepraat over schout, schepenen, consuls en gemeente v. Stav

Schout - door graaf benoemd - kiest schepenen, die hem bijstaan in rechtszaken.

consuls - raaden - worden door gemeente gekozen.

In de 13^e eeuw werd het water tussen Er- en Jol. breder. De ^{inloepd.} macht van

de Joll. graaf in Er. verdween. Stav. moest nu met 2 partijen opgoe.

de vte voet blijven.

In 1290 verdrag met Westergo. In 1292 verdrag met Floris V.

Stav. erkende Floris V als heer. Kreeg een handvest, waarvan de meeste be-

palingen voor komen in het 15^e eeuwse stadsboek (bestaat nog in 17^e eeuwse handschrift)

graaf benoemde schout. De re. bestuurde met schepenen de stad volgens het

handvest. De stad kon schepenen in overleg met schout.

Van de boeten kregen de graaf en de stad ieder de helft.

Stavoren kreeg muntrecht, tolrecht; hofschepenen die met medeweten v. d.

schepenen een jaar en een dag in de stad hadden gewoond, waren vrij

als ze niet voor drie hof door hun heer waren opgeëist; de burgers v. Stav

hadde tol vrijheid.

De oorlog met Jolland IV.

Toen het Joll. gravenhuis uitstierf maakten de Er. zich onafhankelijk

Stav. erkende Jan II, Willem III en Willem IV. De laatste schonk nieuwe

voorrechten, maar toch putte Stav. zich aan zijn macht.

Wans 1345. In 1352 erkende Stav. Willem IV als heer gevolgd ruzie

met Westergoo. De binnenlandse Eriese twisten deden de Stav. handel

ook geen goed. De Joll. beantwoorden de Eriese zee-roof. Westfriezen staken

in 1391 St. Odulf in brand.

In 1396 versloeg Albrecht de Eriese bij Schoterzijl. Jly moest zich al

ganse tings trecken en begon knappraast op Er, die al vliug werd beantwoord.
De Stav. handel lag geheel stil.

1398. In 1398 veroverden de flot. Stavereu. De Vethopers en thieringens verenigden
zich en joegen de flot. er uit.

1398. De flot. kwam met 20.000 man tusschen Ze landen in hemmer en trok hen
naar Kooke Hliff. De Eng. sloten met 16 grote Schepen Stav. in zee af.

Toen hij een rivul 300 Enieren en velden gaf de stad rich over. (1/2 juli 1399)

Stavereu kreeg een bezetting van flot. schutters. Tydemann flopper, een Vethopper,
werd schout. De Schieringens in Er. bleven onrustig. In 1399 was Willem van

Doolwant weer in Stav. met versterkingen o.a. Engelsch. De Enieren riepen

nu de Vitahie broeckers te hulp. De flot. in Stav. hadden telkens nieuwe
versterkingen nodig. (o.a. een steenbus) In de winter van 1399-1400 konden de

flot. in Eriesland alleen Stav. houden. De flot. graaf probeerde Enieren met

beloning te paaien. Tydemann flopper kreeg Wams, De heer van Brederode

werd kapitein te Stavereu. Hij moest de stad verdedigen tegen de Enieren

In juni ontzette de flot. o.l.v. Floris v. Alke made en Jemite van Egmond Stav.

De Vitahie broeckers sloten een verbond met de flot. en keerden zich tegen de

Enieren. Jlet kwam hier tot een flot. veldtocht.

In 1401 veranderden de Vit. broeckers weer van partij. De Schieringens belegerden

Stav. Ze wierpen een blokhuis voor de stad op. De flot. stuurden gravers, met se-

laars en soldaten om Stav. te versterken

1 ocht 1400 werd er vrede gesloten. De hertog hield Stav. en mocht de stad

l. behaue st. Odulf versterken. Stav. mocht vrij van tol door Eriesland varen

en ook vrij langs Muickende Vecht op. De Enieren mochten varen op

A'dam, flook en Enkhuisen. De flot. op flossich l. (Wylde wijk), flosswerd en

flossingen l. zie h. C).

De burjers van Stav. moesten vier "goede knapen" kiezen om de sted. accijnzen,

waag en maat, de vroogdy op schouwen, het bode ambt, het schryvers ambt, de

school, het speelhuus en de bakens te verpachten. Jlet geld moest in over-

lag met de kapiteins tot nut en beveiliging v.d. stad worden gebruikt.

De Stav. werd vesting. De Vitahie broeckers en de Enieren maakten de

zee onwiskig. De Schieringens l. o.a. Coppens Jargets - van 1413-1415 in Gron)

moesten Stav. verlaten. De Kethopers vluchten uit Friesland.
In 1412 leek de handel te herleven. St. werd (weer?) in de flauze opgenomen.
In 1413 veroverden de Sch. Groningen en in 1414 bij verrassing Stavereu.
Toende Kethopers in 1415 fron heroverden vluchte Coppem Jarges naar Stav.
De Sch. waren nu baas in Friesland. De Kethopers in Groningen. De Sch. riepen nu de
hulp van de Jfl. in. Eobke Mkenra van heer landde in 1420 bij Jhuidelopen en ver-
sloeg de Sch. o. l. v. Sibke Sjaerda van de Paelsboot. De Sch. vluchten naar Stav en
Sloten. Eobke Mkenra belegerde Sloten, maar de Jfl. ontrelten de stad. De Kethopers
veroverden wel Stav. Coppem Jarges sneuvelde. De Jfl. joegen de Kethopers uit Friesland.
In 1421 lagen er weer Jfl. troepen in Stav. In 1422 keerden Sch. en Kethopers
zich tegen de Jfl.
In 1420 na de inname van Stav. door de Kethopers brandde het zuiden en
mid-oosten van Stav af. 500 huizen. Alleen St. Oulf bleef staan, want dit had
een hard dak. De stad was een puinhoop en werd later (veel kleiner) her-
bouwd. De Jfl. hadden toen in Stav. ook niets meer te zeggen.
(Abhis Schotanus)

Stavereu in de 15^e en 16^e eeuw.

Het Stav. stadsrecht is in de 15^e eeuw opgetekend. Hier staan natuurlijk
ook bruike base besp. uit vroeger tijden tussen.

De schepenen werden jaarlijks uit de gegoede burgers gekozen. Wie be-
dankte kreeg boete. Ze spraken recht, hielden toezicht op het bouwen
en verbouwen van huizen.

De handel van Stav. stelde in de 15^e eeuw niet veel voor. Stav. hoorde nog
wel bij de Vlaanse, maar kwam niet meer op de Vlaansedagen.

Stav. kreeg in 1470 voor een klein bedrag die ^{het} Deense koning voor-
schoot gedeeltelijk vrijstelling van de Lonttol.

Stav. speelt in de anarchie in het 15^e eeuwse Fr. een onderge-
schikte rol. Glee lag vergeten in een nit hoek.

Schieringers en Vethopers

1442 De Sch vermoorden Agge Pietersz. te Sondel.

1443 Vethopers o.l.v. Albert Doedes te Stav. riepen huustroepen o.l.v. Ploys in
hac hand. Met hulp van Gale Galema van Hondum belegeren ze de „Spynke“
te Jlemelum en steken Jlemelum zelf in brand.

Schieringers o.l.v. Bocco flarinxma van Sneek komen te hulp. Ploys
sneeuwt met 60 man. Jhuizen van Galema in Noordwolde worden ver-
brand. Albert Doedes werd uit de kerk van Jlemelum gehaald, waarin
hij was gevlucht en doodgestoken.

1445 De Vethk. verstevigden de toren van Warkum en beroofden van hiesmitfeh.

De Sch belegerden de toren. De Vethopers van Stav. riepen nu kapitein
Ketelhood met zijn huusoldaten te hulp. De Vethopers werden verolagen,
Ketelhood sneeuwde en de toren werd opgegeven.

Bocco flarinxma maakte van Sneek, Sloten en Woudsend Schieringers roofoestem

De zes broers Donia (naar hun ^{geboorte} stam te Oostereind) familie van de
flarinxma's liepen over naar de Vethopers. Ze gebruikten als
eersten buskruit en hadden huusoldaten.

1462 De Donia's waren nu Sch. en vochten tegen de Galema's.

1465 In deze tijd vochten de Galema's tegen het klooster in Jlemelum.

De Sch kregen hulp van de Kabelj. stadhouder Jan van Egmond van
Holland.

1488 De Sch waren nu basen en de Vethk. waren ballingen in Jlab.

1492 Gge Galema kwam overijs uit Jboorn en overrompeld de Warkum.

De Sch o.l.v. Beyma versloegen en doden hem.

1495 De Galema's vochten weer tegen de flarinxma's van Sneek en Sloten.

Er kwamen van beide kanten steeds meer huustroepen.

De Sch brandbatten heel. Th W Eiesland. (1 stuiver per koe, ½ stuiver
per pondemaat land.)

De Galema's plunderden het klooster in Jlab. weer.

1497 Westergo esken de George von Schouwenburg (Jch anenburg) als stad-
houder van hertog Albrecht van Saksen.

Er ontstonden nu twee nieuwe partijen de Gelders, en de Frieslandse. De „Zwarte Sloop“ liet in 1514 Stav. liggen, maar plunderde wel Molkwenum, Houdsum, Shindelopen en Worchum. Wie hier niets meer te halen?

In 1515 droeg hertog George zijn rechten over aan Hendrik. Nu kregen we de Frieslandse en Bourgondische partij. De Z.W. vloek was Gelders, en pleegden zeeroof. Grote Pier veroverde de vloot met soldij voor de „Zwarte Sloop“.

De Zwarte Sloop brandschatte uit voraak in Fr.

1516 Een Bourgondisch leger landde in Friesland en veroverde Noord-Friesland. Viazen landing bij Nieuweschans werd Stav. door hen veroverd.

(21 Sept 1516) Van hier uit werd de Z.W. vloek geteisterd.

De winter vror de zee dicht. De zwaarten bleven flot, leek gebruik.

Ze gingen op roof uit naar Shindelopen en werden daar door Geldersen verslagen.

1517. Een Frieslandse Eneise macht viel Friesland binnen. Via Medemblik, Park, maar Beverswijk naar Utrecht.

1521. De Eneisen o.a. Jancko Douwama erkenden Hendrik. Friesland werd stadhouder. De zwaarten bouwde in 1522 een blokhuis te Stavereen.

Hierdoor kreeg Stav. 50 jaar rust.

1572. De prinsgezinden o.l.v. Dirk Broukhorst kwamen in Friesland en bezetten Stav.

De Walen hielden het kasteel te Stav. bezet. Dit werd belegerd. Ridders skurde hoop tot ~~ontzet~~ ontzet. De Walen deden een inval uit het kasteel. De Prinsgezinden vluchtten. De Walen plunderden Stav. en moorden de stad uit.

1577 ~~De~~ De Walen liepen over. Rennenberg werd stadhouder. De Walen vestrokken en er kwam een Eneise bezetting in Stav. o.l.v. Frans Ripenpoy.

1580 Bij het verraad van Rennenberg gaf deze het kasteel over. Het kasteel werd ontman teld.

Rennenbergs soldaten o.l.v. vielen Eneise land binnen en veroverden Stav.

Ze herbouwden het kasteel. Rijk van Dehemer moest dit met 170 verdedigen. Het slot werd van 1 maart tot 10 mei belegerd. Toen was de mijn naar de vesting klaar. Nu wilde Dehemer onderhandelen, maar stelde wel hoge eisen. Zijn eigen soldaten leverden hem uit.

Het kasteel werd nu gelecht en Stav. versterkt.
In de Spaanse tijd was de handel meer gaar bloeien.
Koning Filips II gaf octrooi tot het houden van een jaarmarkt op 5 oktober.
Op maandag was er weekmarkt, 's Woensdags rechte dag. Voor Jf. 2, ook te Stav, op zaterdag.

Handel.

Mit de tijd voor 1000 is weinig bekend. De bloei v. St. hakte wel de Noorm.
De Brunonen lieten in Stav. munt slaan. Veel van deze munten zijn aan de Oostzee teruggevonden.

Flandebartikelen: hout, haring, graan, vee, zilver, Erielanden wijn, hout en was. Door de opkomst van Rubeck e.s. die sterk door Duitse vorsten werden bevoorrecht nam de handel op de Oostzee af. Ook met Eng. en Vlaanderen en de Duitse Rijnstreek werd handel gedreven. Andere artikelen die nog genoemd worden zijn: pek, leer, hars, houtskool in vaten, vuursteen, huiden, ^{garen} linnen en Van veel belang was de haringvisserij bij Schonen. Stav. had hier een eigen ritē l. centrum met kraampijs.

Door de steeds opblazende ruzies tussen de Schand vorsten was het op de Oostzee nooit erg veilig. In jēn van deze oorlogen tussen steden van de Duitse flanen en de Deense koning slootē Stav. en veel andere Ned. steden zich bij de flanen aan.

Oorzaken v. Stav. ondergang.

1. De waterobedden waardoor veel land voor Stav. werd weggeslagen en waar door Warkum, Huisdelpen en flandriegen ook gemst by Swanen te liggen.
2. De verandering in de haringtrek ± 1400. De floring ging niet meer naar Schonen, maar naar de Noordzee. De haringvangst werd overgenomen door flol. en Leeuwerse steden.
3. De flol. Eriese oorlogen.
4. De anarchie in Erieland zelf.

toen de pers. band verzwakte kon men ook homage aan meerdere vorsten
doen. (De voornaamste - liege homage) en ontbond het geld-leen - Vlaand.
Frankr. werden de ridders een sociale groep. Behalve in Dtl. waren ± 1200
alle ridders edelen. In Eng. socialist met, wettelijk niet (commoners)
handheren, officieren, ambtenaren. Eig. opv. ideaal: The gentleman.
De grote heren profiteerden het meest. Kregen meeste geld en daardoor
macht en zo steeds meer ^{directe} vreggenenschap en hadden ambtenaren nodig.
De bureaucratie begon. Hier vonden de ridders een nieuwe taak.
vb. In Frankrijk de barlie. In Eng: de rondreis. rechten.

Veel plaatsel. bestuur bleef nog in handen v. onbetaalde plaatselijke
edelen (vb de sheriff)

± 1200 was het leenstelsel over zijn hoogtepunt heen.

De invloed v. aristocratie bleef in het leger, de politiek, de
opvoeding (alg. humanitaire opvoeding)

In Eng domineerden ze in het parlement.

House of Lords (

House of Commons (landadel)

Klasse - geboren om te rechten, bestuur - Hier legde de Fr. revolutie

Voorwoord: leenstelsel - manier regeren.

onderscheid tussen grote heren en
lagere (vooralten, priest, soldaten)

Hier na 50 teksten ter illustratie.

Wat was van oudst de verhouding tussen Friesland en West-Friesland?
 In de Rex Eresonum de 3deling tussen Hannover en West-
 tussen Ethe en Hannover
 West-Friesland ← tussen Ethe en Ansfal

Dere 3deling ook in het verdrag v. Meerssen (870)

Tot 1100 noemde men in nedergerwal Friesland tot de Maas Eresland.

De graven heetten ook tot 1100 Comites Eresonum.

West-Friesland in de Rex Eresonum is het huidige Friesland.

± 1100 Friesland. t.o. West-Friesland (het huidige).

Dit geschrift uit deze verandering onder roeken

In de vroegste bronnen over West-Friesland weinig strek of goew
 namen. Z-Friesland praktisch leeg.

Pas in 985 3 graafschappen: Maasland, Steenland en Texel.

In 1064 krijgt de bisschop v. Utrecht: Westfriege en circa horas Keni.
 (om de monden v. d. Rijn).

Oppermaas: De oudste Westfrieze graven beraten alleen: Texel,
 Steenland en een deel v. Maasland. Daar tussen liggen
 Westfriege (het huidige West-Friesland), Rijnland en Noord-Neder
 Maasland. Dirk III had deze als leen v. d. bisschop gekregen en de
 bisschop kreeg ze in 1064 terug. Later vormden Maasland, Rijnland
 en Steenland een bissch. graafschap. Dit kreeg een Westfrieze
 graaf als leen, met als stamland een bezitting bij Keiden, die
 Friesland heette.

Blok 1, De eerste Westfrieze graaf had al bezit in Rijnland (Jersulf)

Dirk III en IV sloegen munt in Rijnburg en Eboris I in Keiden.

In de 11^e eeuw sloegen alleen vorsten die "reichsunmittelbar" waren
 munt. Rijnland is dus altijd v. d. Westfrieze graven geweest.
 Een verbrokkeld bezit, waar Oppermaas vanuit gaar was niet
 te verdedigen tegen de Noormannen.

2: De namen Maasland, Steenland en Texel in de

oorkonde uit 985 zijn waarsch. een latere toevoeging. Dit denkt Jossesootle.
In 1061 stierf Elois (= Luermoois) zijn weduwe hertrouwde met Robert
v. Vlaand., om haar graafsch. te redden. In 1064 schonk Hendrik II
West-Friesland en circa 1065 aan bisschop Willem v. Utrecht.

West-Friesland bet.: bij de 10 ten westen v. h. Vlie (wouventen t. het oude
West-Friesland). Het gebied tussen het Vlie en Rijnland (tegen N. flod.)
Waarom kreeg de bisschop Maasland niet. Misschien waren de graven
familie hier te sterk.

West-Friesland bestond niet uit 5 graafsch., waarvan de graaf 2 1/2 had.
Gerolf werd graaf over het kustgebied tussen Maas en Vlie.

Ook voor 1100 sneuvelde graven tegen Eriëren. Dit was een strijd
van vrije boeren tegen het graf. bestuur. Pater (of Melis Stoke) kreeg
de West-Eriëren ook hier de schuld van.

Voor 1064 geen tegenst. Holland - West-Friesland. Egmund het
eigen klooster v. d. graven zat niet aan de rand v. hun berit zijn
gesticht. Toen dit in de 12^e eeuw het geval werd stichtte Elois II
een 2^e klooster bij Rijnsburg en kreeg Egmund een voogd.

Cydfries met de Bochel veroverde West-Friesland. Toen hij in
1076 werd vermoord kwam Dirk II en Robert (de Vries) terug.

1101. Elois graaf van Holland! Hier bissch. graafschap.

2 Onder heizer Rotharius werd weer „reichsunmittelbar“.

3 1188 verovering van West-Friesland (= modern)

Het tegenw. West-Friesland hoorde dus niet bij het graafsch.
Holland van 1100. In 1100 is dus het teg. begrip West-Friesland
ontstaan. Holland en West-Friesland tussen 1064 en 1100 uit elkaar
gegroeid. West-Eriëren gewend aan leven zonder heer.

Holland - eerst geestgronden ^{met bos}, Noord en Zuid v. d. Rijnmond.
later het hele Rijnland.

Het keruland v. d. graf. macht. Elois II noemde zich naar
dit gebied. Hierdoor breidde de naam zich vlug over het hele
graafschap uit. (In Zuid-Holl. weinig streknamen)

Dit is het dynastisch aspect.